

1. srpnja 1928. umro je u Zagrebu u starosti od sedamdesetidevet godina hrvatski historik Vjekoslav Klaić, čovjek, koji je kroz dugi niz godina velikom energijom radio na polju hrvatske historije pa i utjecao na mnoge strane narodnog života, u prvom redu na kulturno-znanstvene. Klaić je umro a da nije dovršio svoju široko zasnovanu Povjest Hrvata i da nije obradio do kraja mnoga historijska pitanja, o kojima je dugo razmišljao.

Rodio se 28. srpnja 1849. u Garčinu (kod Broda na Savi). Osnovnu je školu, kako sam pripovijeda u Ulomcima iz moje autobiografije, koje je napisao godine 1899. za »Dom i Sviet«, izučio kod odličnog pedagoga svog oca Franje pa skupa s njim došao, za Bachova apsolutizma, u Varaždin. I tako se desilo da se već za nježnih godina mirno raspoloženje mladoga Klaića sukobilo s rasplamsanim političkim strastima. Na varaždinskoj gimnaziji, koja je disala duhom potpunog apsolutizma i u kojoj je bilo više profesora Nijemaca, Čeha i Slovenaca nego Hrvata, izučio je tri razreda.

Znamenite godine 1860., kada je osnivač moderne hrvatske historiografije Ivan Kukuljević-Sakcinski, povodom oktobarske diplome prekinuo svoj historijsko-arhivalni rad i povratio se političkom poslu pa se, za volju novih prilika, požurio da izda svoja Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae (Zagreb 1861.—1862.), preselio se Klaić u Zagreb. Otac mu postade ravnateljem preparandije i gradskih pučkih škola a on stupa u četvrti razred gimnazije. U Zagrebu je kao klerik zagrebačkog sjemeništa dovršio gimnazijske nauke. Knjižnica Zbora duhovne mladeži pružila mu je priliku da se iz bližega upozna s produktima starije hrvatske književnosti, naročito znanstvene. Razlaganja o hermeneutici i egezezi Svetoga Pisma dra. Jurja Posilovića otvoriše mu prvi pogled u znanstveno-historijski rad i uputiše ga u kritiku historijskih izvora, što mu je olakšalo posao na sveučilištu.

Klaićev boravak u sjemeništu pada u doba banovanja Levina Raucha. Ponovo je, dakle, i to baš u doba, kad je iz srednje škole prelazio u visoku, mogao promatrati gibanje političkog života. Promatranje dnevnih događaja potiče uvijek nadarenog historika da vodi računa o strastima, koji dominiraju i u životu prošlih vremena, pa se to desilo i s Klaićem i nije ostalo bez blagoslovljenih posljedica. Na filozofskom fakultetu sveučilišta u Beču posvetio se geografiji i historiji a nije zanemario ni historijske pomoćne nauke. Oduševljenje je za historijske nauke, koje Klaić misli da ima

zahvaliti profesoru zagrebačke gimnazije Čehu Kořineku, povećalo posjetu predavanja i vježbi bečkih profesora Aschbacha, Jägera, Lorenza i Sickela. To ga je oduševljenje već za dječkih godina potaknulo na obrađivanje nekih pitanja iz starije slavenske a posebice hrvatske povijesti i mitologije, koje je obradio u nekoliko članaka za zagrebački »Vienac«, u kome se počeo javljati god. 1870. pa nastavio i narednih godina.

U Hrvatskoj nije bilo dovoljno nastavnika za povijest i zemljopis pa tako prekinu Klaić u proljeću 1872. svoje sveučilišne nauke i dođe u Zagreb. Godinu dana kasnije položio je ispit za srednjoškolsko učiteljsko zvanje iz historije i geografije i postao učiteljem na zagrebačkoj gimnaziji. Od tada se nije više rastao sa Zagrebom, koji je iskreno volio i kome je namijenio li'ep dio svog naučnog rada. (Zagrebačko mu se gradsko zastupstvo odužilo kasnije time, što ga je imenovalo začasnim građaninom.) Kao srednjoškolski nastavnik razvio je veliku djelatnost na polju narodnog prosvjećivanja, volio jednako seosku kao i gospodsku djecu i uvijek nastojao, da u svojim djacima u srednjoj školi, kojih je vrlo velik broj i koji se rado sjećaju svog učitelja, digne ponos i da im pomogne u razvijanju intelektualnih sposobnosti.

Klaić je redovito saradivao u »Viencu«, izdao nekoliko posebnih djela i bio na glasu kao marljiv i ozbiljan naučni radnik. God. 1878., kad je umro prvi redovni profesor hrvatske povijesti na zagrebačkom sveučilištu, Matija Mesić, koji je naročitu pažnju posvetio XV. i XVI. stoljeću hrvatske povijesti, Klaiću je bila povjerena suplentura na sveučilištu iz istog predmeta. Ovdje je predavao hrvatsku povijest do god. 1882., kad je Mesićeva katedra bila povjerena Tadiji Smičiklasu, poznatom auktoru Povjesti Hrvatske (II, I. god. 1879. i 1882.) i velikog zbornika sredovječnih isprava Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, što ga od god. 1904. izdaje Jugoslavenska Akademija u Zagrebu. Klaić se vrati srednjoj školi ali i nastavku svog znanstvenog rada. No doskora postade docentom za zemljopis Južnih Slavena a god. 1893. javnim redovnim sveučilišnim profesorom za opću povijest. Ovu je disciplinu zastupao na zagrebačkom sveučilištu do svog umirovljenja god. 1922.

Karakteristično je, da je Klaić, eminentno hrvatski historik i glavni predstavnik ove nauke, na sveučilištu predavao i geografiju i opću historiju. To mu bez sumnje nije bilo lako. Ali je na drugoj strani baš tim svojim radom našao načina, da hrvatskoj povijesti odredi ono mjesto u

svjetskoj, koje joj pripada, i da nađe načina, kako će hrvatski život u prošlosti vezati sa životom zapadnog svijeta. Trebalo mu je odrediti i metodički postupak, kako se vidi iz njegovog rektorskog govora godine 1902. Nekoliko riječi o historiji, njezinoj zadaći i metodi. Trebalo mu je tačno razmotriti i prosuditi one općenite historijske momente, koji su od značenja za Slavene i posebice Hrvate, i ispraviti koje kakva netačna poimanja o Slavenima, koja se javljaju i u najboljim historijskim djelima, naročito u ranijoj historijskoj literaturi. U duhu trajne harmonije Klaić je marljivo radio i iznio ogroman broj problema, koje je ili sam riješio ili pokazao drugim, kojim putem treba krenuti a da im se nađe što prikladnije rješenje. Njegov rad na polju hrvatske povijesti bio je ispravno procijenjen i u domovini i u stranom svijetu. Jugoslavenska ga je Akademija 17. prosinca 1896. izabrala za svog pravog člana a Karlovo mu je sveučilište u Pragu 23. veljače 1922. podijelilo počasni doktorat.

God. 1873. izdala je Matica Hrvatska Klaićev Prirodni zemljopis Hrvatske, za kojim onda izlaze štampom njegov Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati (u Društvu Sv. Jeronima) i Atlas za hrvatsku povjesnicu. Uz ova djela, u glavnome općenitog karaktera, izlaze redomice Klaićeve studije o povjesnim, državnopravnim, kulturnohistorijskim, genealoškim pa i literarnim problemima u »Viencu«, »Vjesniku Hrvatskog arheološkog društva«, »Radu Jugoslavenske Akademije« a naročito u »Vjesniku kr. hrv. slav. dalm. zemaljskog (odnosno sadašnjeg državnog) Arhiva«. Sve su to stručni radovi o hrvatskim povjesnim problemima, pisani uvijek potpuno objektivno s jedinim ciljem da se pronade i ustanovi istina i ništa drugo nego istina. No lativši se posla, da obrađuje hrvatska pitanja, osjetio je potrebu, da jednom rekne nešto općenita o svojoj zemlji i svom narodu. To je učinio svojim malim ali temeljitim i duhovitim spisom »Ime Hrvat u historiji slavenskih naroda«, koji je izašao godine 1899. kao prvi dio razmatranja o Hrvatima i Hrvatskoj (drugo izdanje prema Matici Hrvatska), u kome je pošao tragom za hrvatskim imenom u slovenačkim, srpskim, ruskim, češkim zemljama pa i u zemljama polapskih Slavena.

U Radu Jugoslavenske Akademije izdao je ove rasprave: Hrvatska plemena od XI. do XVI. stoljeća (knj. 130), Rodoslovje knezova Krbavskih od plemena Gusić (knj. 134), Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I. (knj. 142), Marturina,

slavonska daća u srednjem vijeku (knj. 157), Plemići Svetački ili Nobiles de Zempche (knj. 199), Hrvatska pragmatička sankcija (knj. 206) i Banovanje kneza Nikole Frankapana Tržačkoga (knj. 211).

U Građi za povijest književnosti hrvatske izdao je Obranu Pavla Rittera Vitezovića (knj. 8), a u zbirci publikacija Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium Vramčevu kroniku s raspravom o životu i radu svećenika Vramca (knj. 31) pa Acta Keglevichiana annorum 1332.—1527. (knj. 42).

Kad je god. 1899. počeo izlaziti »Vjesnik kr. hrv. slav. dalm. Arhiva pod uredništvom tadanjeg ravnatelja zagrebačkog arhiva Dra. Ivana Bojničića, Klaić mu je odmah postao vjernim saradnikom i u njemu saradivao skoro do smrti. U ovom je arhivskom časopisu izdao dvadeset i osam originalnih studija i dvanaest priloga, u kojima se dotaknuo mnogih, kadikad i vrlo zamršenih pitanja iz doba hrvatskih narodnih vladara, iz doba Arpadovića pa tako redom dalje dopro čak do početka devetnaestog stoljeća. Među znamenitije idu: Porijeklo banske časti u Hrvata (knj. I), Hrvatski bani za narodne dinastije (ib.), Hrvatski bani za Arpadovića (ib.), Admirali ratne mornarice hrvatske (knj. II), Ein Brief des Königs Ladislaus von Ungarn an Oderisius, Abt von Monte Cassino (knj. III), Dubrovačka vlastela Žunjevići u Senju i Vinodolu g. 1477.—1502. (ib.), Osnutak manastira Lepoglave i povijest njegova u XV. stoljeću (knj. X), Regnum Croatiae et Dalmatiae (knj. XIII), Hrvatsko pleme Kreščić ili Kriščić (Vjesnik državnog arhiva knj. I), Borba za hrvatske prekosavske krajeve i njihova reinkorporacija 1814.—1822. (knj. II), i Prilozi za historiju hrvatskoga državnoga prava (knj. III).

Klaićeva rasprava Regnum Croatiae et Dalmatiae zauzima osobito mjesto i među njegovim studijama i u hrvatskoj historijografiji. U njoj je ustvrdio, da koncepcija Croatiae Dalmatiaeque regnum, koja se u ispravama javlja već god. 1059., nije bila nikakova fikcija nego realna činjenica već u doba između 1059. i 1069. Klaić je to ustvrdio u doba, kad se sa magjarske strane digla oštra bura na djelo bana Nikole Tomašića »Temelji državnoga prava hrvatskoga kraljevstva«, koje je po prvi puta izašlo štampom u XI. knjizi Vjesnika zemaljskog arhiva god. 1910. (Kritika magjarskog hi-

storika dra. Ivana Karacsonyi izašla je u hrvatskom prijevodu dra Dane Grubera u XIII. knjizi arhivalnog »Vjesnika«. Klaićeva je studija lijepa dopuna Tomašićevom djelu pa da daje i stranom svijetu uvid u jedno vrlo znamenito a tada i sporno hrvatsko-mađarsko pitanje izašla je na njemačkom jeziku. Pokojni je Klaić želio da jednom izađe i na hrvatskom, ali mu se ta želja nije ispunila za života. U hrvatskom je prijevodu spremljena za publikaciju zagrebačke Zajednice slavenskih društava Sveslavenski Zbornik. Na njemačkom je jeziku prenesena iz »Vjesnika« zagrebačkog državnog arhiva kao dodatak djelu Tomašić-Bojničić, *Fundamente des Staatsrechts des Königreiches Kroatien* (Zagreb 1918.).

U »Vjesniku Hrvatskoga Arheološkoga Društva« izašlo je preko dvadeset Klaićevih studija i priloga kao Topografske sitnice (god. II.-III.), *Sirmia citerior et ulterior* (god. IV.), *Croatia superior et inferior* (Nova Serija I.) Rodoslovje knezova Nelipića od plemena Svačić. Genealoška studija (N. S. III.), Ime i porijeklo Frankapana, O knezu Novaku (N. S. IV.), Rimski zid od Rijeke do Prezida (N. S. V.), Građa za topografiju ličko-krbavske županije u srednjem vijeku (N. S. VI. i VII.), »Castrum antiquum Paganorum« kod Kašine u gori za zagrebačkom, »Indagine« i »Portae« u Hrvatskoj i Slavoniji (N. S. VII.), Hrvatsko kraljevstvo u XV. stoljeću i prvoj četvrti XVI. stoljeća, O krunisanju ugarskih Arpadovića za kraljeve Dalmacije i Hrvatske (N. S. VIII.), Topografske sitnice (N. S. IX.), Krapinski gradovi i predaje o njima, Zanimiv pečat hrvatskih banova Jurja Draškovića i Franje Frankapana (N. S. X.), Novi koledar u Hrvatskoj i Slavoniji, Prilozi za povijest grada Zeline, Zaključci hrvatskih sabora i njihova sankcija za prva tri Habsburgovca (N. S. XI.), *Episcopatus Ludrensis* u Dalmaciji (N. S. XII.), Županija Pset (Pesenta) i pleme Kolunić, Građa za topografiju i historiju hlivanjske županije i grada Hlivna (N. S. XV.).

Sve se ove Klaićeve studije odlikuju tačnošću razmatranja i razlaganja, velikom erudicijom i potpunim kriticismom u prosudivanju izvora. Svaki njegov članak i svaki prilog znači napredak u hrvatskoj historijografiji, svaki iznosi nešto nova ne samo po faktima i podacima nego i po vezivanju jed-

nog problema s drugim. Svaka njegova rasprava odaje konstantno napredovanje u njegovom temeljitom radu.

Prelazeći s područja ispitivačkog rada na područje sintetičkog Klaić nije napustio svoj ustaljeni način rada i prikazivanja. Znamenito je sintetičko djelo *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, koja je osim na hrvatskom jeziku (1882.) izašla i na njemačkom i mađarskom pa tako otvorila i stranom svijetu uvid u zapletene probleme bosanske prošlosti. Od njegove *Povijesti Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća* (izdanje knjižare St. Kugli) izašlo je pet knjiga, u kojima je obrađeno doba od najstarijih vremena do 1609. Za ovo je djelo upotrebio ne samo objelodanjene izvore nego i vrlo veliku količinu arhivalnog materijala. Više ili manje sintetičnog su karaktera i njegova djela *Bribirski knezovi* od plemena Šubić do god. 1347. (1897.), *Krčki knezovi Frankapani*, knjiga I. (1901.), *Život i djela Pavla Rittersa Vitezovića* (1914.), *Vatroslav Lisinski i prve dvije hrvatske opere* (1919.), i *Knjižarstvo u Hrvata* (1922.), i ako u njima ima vrlo mnogo novih podataka pa i ako je auktor za nje obradio mnogo neupotrijebljenog materijala i predmete prikazao po svom ličnom sudu.

Zagreb, u kome je Klaić živio i djelovao, našao je svoje odlično mjesto u njegovom naučnom radu. Na nj se često navraća u svojim studijama i djelima, kad je god imao prilike da spomene zagrebačku biskupiju i nadbiskupiju i kad je obrađivao izvore, koji se nalaze u kaptolskim arhivu. God. 1912. izdao je vrlo važnu publikaciju za političku, upravnu i kulturnu povijest Zagreba *Statut grada Zagreba od g. 1609. i reforma njegova g. 1618. a kasnije mali prigodan spis Zagreb 1910.—1913.*, koji odaje skorbu sinovsku ljubav za bijeli grad Zagreb.

Tisućgodišnjica Hrvatskog Kraljevstva, koja se na doličan način proslavila god. 1925., turnula je Klaiću pero u ruke, da rasvijetli neke probleme, koji su baš tada poprimili aktuelno značenje. U Zborniku kralja Tomislava, izdanom u toj prigodi od Jugoslavenske Akademije, izdao je raspravu *Dva slovenska učenjaka o starijoj historiji Hrvata do 1102. godine*, a u Zborniku Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici Hrvatskoga Kraljevstva studije *Narodni sabor i krunisanje kralja na Duvanjskom polju* pa Hrvatski sabori do g. 1790. S ovim je raspravama u vezi članak *Prilozi hrvatskoj historiji za narodnih vla-*

dara, izdan u 35. knjizi »Nastavnog Vjesnika«.

Posljednje su znamenitije Klaićeve rasprave bile Preteče sveučilišta, Postanak i razvitak sveučilišta i Filozofski fakultet, izdane u Spomenici Akademikoga Senata zagrebačkog sveučilišta, i »Crvena Hrvatska i Crvena Rusija, izdana u 8. knjizi »Hrvatskoga Kola« Matice Hrvatske god. 1927. Karakteristično je, da je Klaić u ovoj zadnjoj raspravi obradio pitanja, kojih se dotaknuo već u svom malom mladenačkom spisu Hrvati i Hrvatska i na koja je svratio pogledom više puta u doba svog dugog znanstvenog rada.

Ozbiljnošću, kojom se odlikuju Klaićeve velika djela i pojedine rasprave, odlikuju se i njegovi manji članci napisani bez pretenzija u različnim prigodama i izdani u revijama i novinama. Neke je izdala g. 1928. Matica Hrvatska pod naslovom Crtice iz hrvatske prošlosti. Klaić je pisao i srednjoškolske udžbenike iz područja historije i geografije.

Uz nauku privukla je Klaića k sebi već u njegovim mladim godinama i umjetnost, u prvom redu glazba. U glazbenim je priredbama aktivno učestvovao već kao sjemeni-štarac, kasnije je ravnao orkestrom pa i

sam komponirao. Osobitu je popularnost doživjela njegova kompozicija iz mladih godina Svračanje, po Preradovićevoj pjesmi Misli moje. Uređivao je neko doba Hrvatsku Lipu pa Vienac i glazbeni časopis Gusle, u kome je izdao nekoliko dobrih glazbenih studija i kritičkih ocjena. (Dugi niz godina residirao je u jednoj sobi Glazbenog Zavoda u Gundulićevoj ulici.) Aktivno je radio mnogo godina i u Matici Hrvatskoj kao član njezina odbora. No glazba, »Matica Hrvatska« i sveučilišni rad zahtjevaju posebne osvrte o kojima ovdje nije riječ.

Klaić ide u broj najmarkantnijih ličnosti hrvatskih novoga doba. (Na prilike poslije god. 1918. gledao je sa svog ustaljenog stanovišta). Svojim obilnim radom mnogo je doprinio hrvatskom kulturnom razvoju i napretku. Hrvatsku je historijografiju postavio na mnogo čvršće temelje, nego što je bila prije njega. Uopće je u mnogom smjeru ukazao put, kojim treba da krene ne samo rad na polju hrvatske povijesti, nego dobivši, kako rekoh, sveučilišnu katedru opće povijesti i na rad na polju opće historije, u kojoj i Slaveni treba da nađu ono mjesto, koje ih ide.

Dr. Josip Nagy.

ŠIME URLIĆ

3. rujna 1928. preminuo je prof. Šime Urlić vrijedan suradnik našeg časopisa. O pokojniku je dubrovački tjednik »Narodna Svijest« donijela iscrpljiv nekrolog iz kojega prenosimo naredne retke. Govoreći o književnom radu pokojnikovu pomenuti list m. o. kaže:

»Da nije marni i skromni prof. Šimun Urlić ni jedne radnje napisao u našoj naučnoj knjizi, radi svoga neumornog i višegodišnjeg rada na polju narodnog školstva zaslužio bi ime jednog od većih hrvatskih ljudi. Pokojni je Š. Urlić puna tri decenija raspaljivao iskru istine i dobrote u srcima svojih mnogobrojnih učenika. Smrću prof. Urlića izgubila je ne samo hrvatska škola svoga vrsnog nastavnika, nego i naša književna nauka marljivog pisca i saradnika. Dr. Branko Vodnik iznoseći pred nekoliko godina u »Savremeniku« nepovoljne slike i prilike iz naše literarne historijografije, mimoćred se je osvrnuo i na uspješno djelovanje prof. Urlića u toj nauci. Rad, što ga je pok. profesor na tome polju razvio, iz dviju Eterovićevih monografija o Kačiću i Grabovcu, može nam biti dokazom višega stepena naše književne povijesti.

U ovo posljednje vrijeme, kad se je na sve strane raspisalo o kulturnoj krizi kod nas, potrebno je upozoriti i našu širu javnost

na ozbiljni rad onoga čovjeka, koji je za života bio najviše poznat radi svoje dobrote i skromnosti. Danas, kad je Š. Urlić mrtav, njegova skromnost ne će se uzbuniti na ovaj kratki bibliografski prikaz njegovog književnog rada.

Književni rad pokojnika nalazi se najviše rasut po hrvatskim listovima, revijama i novinama. Mnoge su radnje i napose otiskane. Pisao je u »Nastavnom Vjesniku«, u »Gradi« i »Radu« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u »Vjesniku kr. hrv. slav. dalm. arkiva«, u »Glasniku Matice Dalmatinske«, u »Novoj Reviji«, »Srđu«, »Narodnoj Starini« i drugdje.

Kao višegodišnji nastavnik, Urlić se je sa svom marnošću dao na istraživanje dokumenata u zadarskom namjesničtvnom arhivu, sakupljajući kritičnu građu za povijest dalmatinskog školstva. Plod njegovog dugogodišnjeg istraživanja jeste najglavnije Urlićevo djelo: »Crtice iz dalmatinskog školstva od dolaska Hrvata do g. 1910.« (Zadar, 1919.) koje je izdala Matica Dalmatinska. Naša naučno-književna kritika popratila je sa priznanjem i pohvalom »Crtice« kao novu pojavu u našoj siromašnoj književnosti ove vrste. Knjiga je razdijeljena na četiri odsjeka. U prvome odsjeku prikazao je povijest školstva u Dalmaciji za vrijeme narod-